

ΠΙΝΑΞ 1

Ἄνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις.
Ἡθικὴ κρίσις μετ' ὀρθῆς αἰτιολογίας ἐν τῇ κατατάξει τῶν πράξεων.

Ἡλικία	ἄρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
	%	%	%
7 ἐτῶν	22	20	21
9 »	28	26	27
11 »	36	32	34
13 »	60	58	59
15 »	78	76	77
17 »	80	78	79
18 »	86	82	84
20 »	91	89	90
Γ. Μ. °Ο.	60,1	57,7	58,9
Μ. °Ο. τῶν ἠλικιωῶν			
7—13 ἐτῶν	36,5	34,0	35,2
15—20 »	88,8	81,3	82,5
Γ. Μ. °Ο.	60,1	57,7	58,9

ΠΙΝΑΞ 2

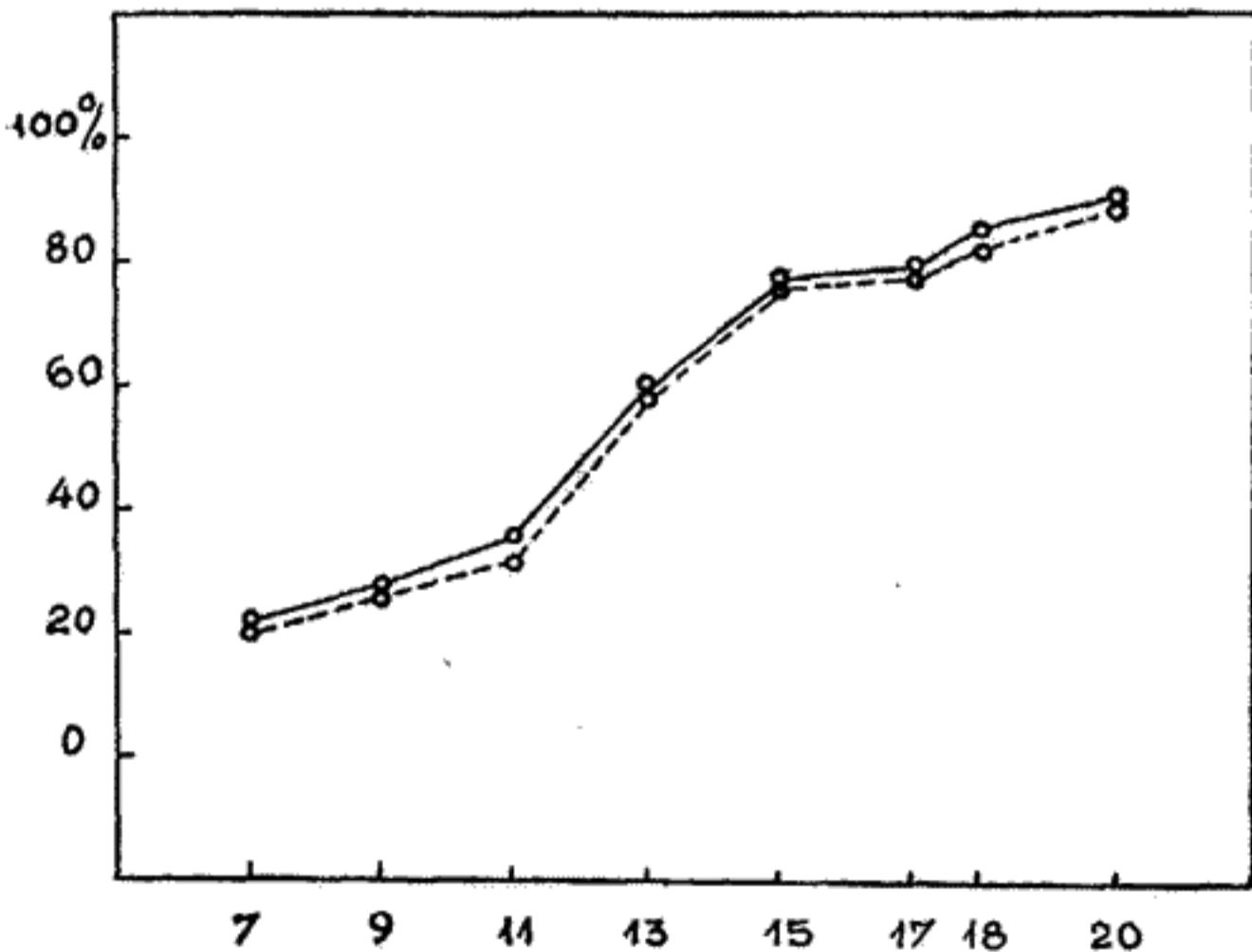
Κατωτέρα και άόριστος ήθική συνείδησις και κρίσις.

Ηλικία	Κατωτέρα ήθική κρίσις			Άόριστος ήθική κρίσις		
	Άρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	Άρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
	%	%	%	%	%	%
7 έτων	32	32	32	46	48	47
9 »	30	30	30	42	44	43
11 »	24	24	24	40	44	42
13 »	18	20	19	22	22	22
15 »	12	10	11	10	14	12
17 »	10	10	10	10	12	11
18 »	8	8	8	6	10	8
20 »	6	4	5	3	7	5
Γ. Μ. °Ο.	17,5	17,3	17,4	22,4	25,2	24,0
Μ. °Ο. των ήλικιών 7—13 έτων	26	26,5	26,3	37,5	39,5	38,0
15—20 »	9	8,0	8,5	7,3	10,8	9,0
Γ. Μ. °Ο.	17,5	17,3	17,4	22,4	25,2	24,0

Ἐναργέστερα γίνονται ταῦτα ἐκ τῶν παρατιθεμένων εἰκόνων καὶ γραφικῶν παραστάσεων.

Καὶ αἱ μὲν ἐν εἰκόνι 1 γραφικαὶ παραστάσεις δεικνύουσι τὴν ἀνωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν καὶ κρίσιν ἐν τῇ κατατάξει καὶ δικαιολογία τῶν πράξεων, κατεσκευάσθησαν δ' ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 πίνακος.

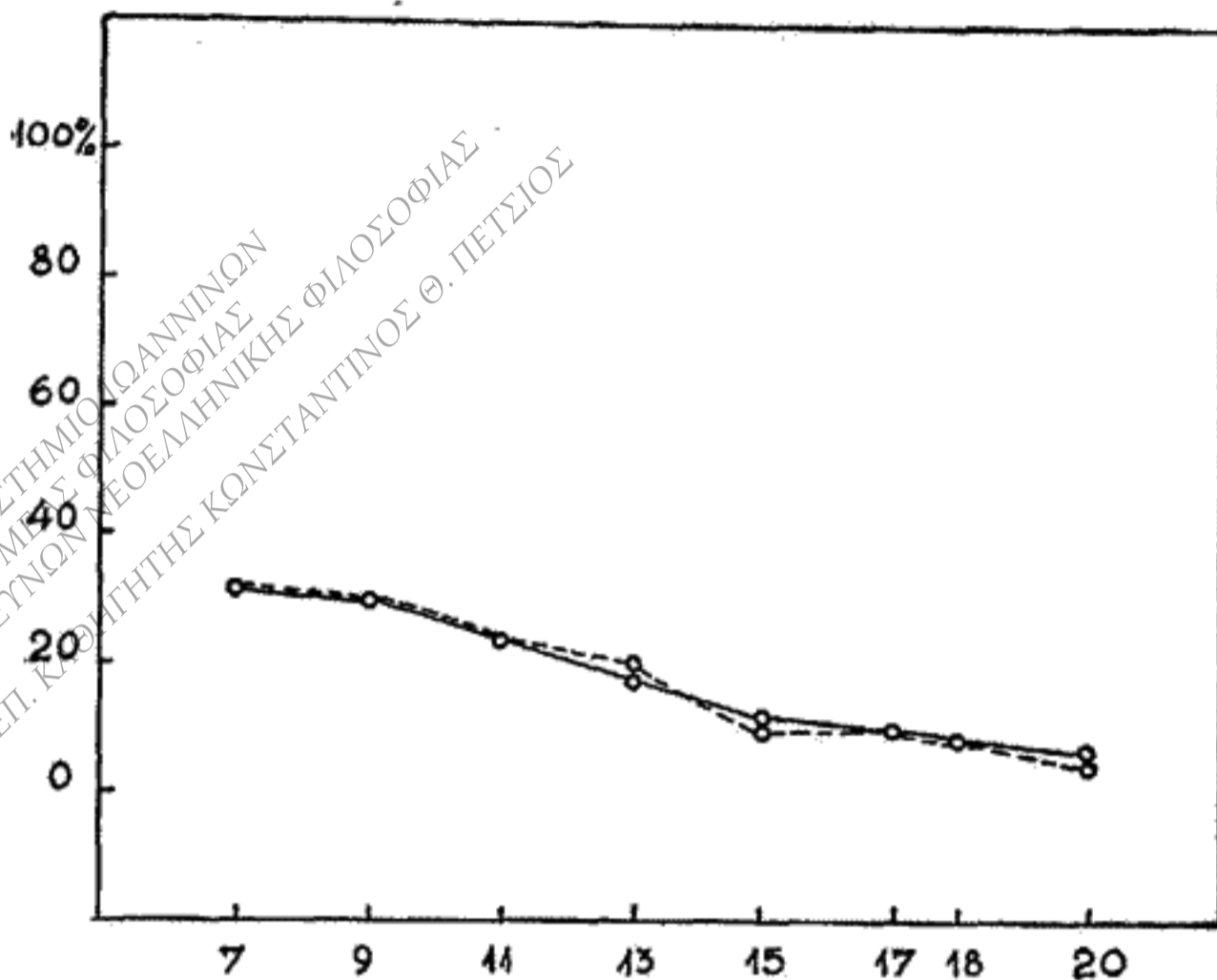
Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 2 ἐμφαίνουσι τὴν κατωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν καὶ κρίσιν ἐν τῇ κατατάξει καὶ δικαιολογία τῶν πράξεων, κατηρτίσθησαν δ' ἐκ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 2 πίνακος.

Εἰκ. 1. Ἀνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις.

Ἠθικὴ κρίσις μετ' ὀρθῆς αἰτιολογίας ἐν τῇ κατατάξει τῶν πράξεων.

— ἄρρενα - - - Θήλεα

Εἰκ. 2. Κατωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ἐσποχωτέρα καὶ ἀοριστοτέρα ήθικη κρίσις ἐν τῇ κατατάξει τῶν πράξεων.
— Ἄρρενα - - - Θήλεα

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1) Τῶν ὑποκειμένων, ἅτινα μετὰ σαφοῦς δικαιολογίας καὶ ὀρθότερον κατέταξαν τὰς πράξεις.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων πράξεων ποίαν θεωρεῖς ἀξίαν τιμωρίας κατὰ πρῶτον λόγον, ποίαν κατὰ δεῦτερον λόγον καὶ ποίαν κατὰ τρίτον λόγον; Διατί;

Τὸ Υ. Ι. Σ., ἄρρεν ἡλικίας 7 ἐτῶν, ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς· «Πρῶτον θὰ ἐτιμωροῦσα τὸν Γεωργάκη, διότι δὲν ἤκουσε τὴν μητέρα του καὶ ὁ

θεός δὲν ἀγαπᾷ τὰ παιδιά, πού δὲν ἀκοῦν τὴ μητέρα τους· καὶ ὁ Γεωργάκης δὲν ἤκουσε τὴν μητέρα του καὶ ἐπνίξε τὸν ἀδελφόν του. Ἔπειτα τὸν Κωστάκη, πού ἐκλεψε τὰ λεπτὰ τοῦ κυρίου του, πού τὸν ἀγαποῦσε καὶ ἦτο ἀχάριστος· ὁ κλέπτης εἶναι πολὺ κακὸς ἄνθρωπος· καὶ τελευταῖα τὸν Δημητράκη, διότι ὁ Δημητράκης ἀγαποῦσε πολὺ τὴν μητέρα του καὶ ὁ θεὸς τὴν ἐβασάνιζε καὶ τὰ παιδιά πρέπει νὰ ἀγαποῦν τοὺς γονεῖς των καὶ νὰ τοὺς προσέχουν».

Τὸ Υ. Α. Ν., θῆλυ ἡλικίας 7 ἐτῶν· «Τὸν Γεωργάκη, διότι ἐπῆγε κρυφὰ εἰς τὴν λίμνην καὶ δὲν ἤκουσε τὴν μαμά του καὶ ἐπνίγη τὸ ἀδελφάκι του· ἦτο πολὺ κακὸ παιδί, πρέπει νὰ τὸν τιμωρήσουν πολὺ. Ἔπειτα τὸν Δημητράκη, γιατί καὶ ὁ Δημητράκης ἔκαμε φόνο· ὁ Χριστὸς λέγει δὲν πρέπει νὰ φοβούμεν καὶ νὰ κλέβωμεν· πειὸ λίγο τὸν Κωστάκη θὰ τιμωροῦσα, γιατί ὁ Κωστάκης θὰ τὰ ἔδιδε τὰ χρήματα».

Τὸ Υ. Κ. Δ., ἄρρεν ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Τὸν Δημητράκη, διότι ἔκαμε φόνο· ὁ φόνος εἶναι τὸ πειὸ κακὸ πράγμα, διότι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ κάμη ἄνθρωπο μεγάλο, ἐν ᾧ τὰ λεπτὰ ὁ Κωστάκης θὰ τὰ ἔδιδε εἰς τὸν κύριόν του, καὶ ὁ Γεωργάκης ἔπειτα πρέπει νὰ τιμωρηθῆ, διότι καὶ αὐτὸς ἔκαμε δύο κακά, δὲν ἤκουσε τὴν μητέρα του καὶ ἐπνίξε τὸ ἀδελφάκι του, μόνο πού ὁ Δημητράκης τὸ ἔκαμε ἐπίτηδες καὶ ἐσκότωσε τὸν θεῖόν του, ἐν ᾧ ὁ Γεωργάκης δὲν τὸ ἤθελε».

Τὸ Υ. Ζ. Ι., θῆλυ ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Ὁ Γεωργάκης, γιατί ἔκαμε τὸ σφάλμα νὰ μὴ ἀκούσῃ τὴν μητέρα του καὶ ἐπνίγη τὸ ἀδελφάκι του, ἐν ᾧ ὁ Δημητράκης εἶχε δίκαιον πού ἐπνίξε τὸν θεῖόν του, γιατί ἐβασάνιζε τὴν μητέρα του, καὶ ἔπειτα ὁ Κωστάκης, γιατί ἔκαμεν ἀπάτην (ἀπὸ 10 τὸ ἔκαμε 20)».

Τὸ Υ. Φ. Μ., ἄρρεν ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Ἡ πράξις τοῦ Κωστάκη, διότι ἐκλεψε καὶ ἔκανε ἀπάτη χωρὶς λόγο, μόνον διότι ἀγαποῦσε τὰ ταξίδια. Ἔπειτα ἡ πράξις τοῦ Δημητράκη, διότι καὶ αὐτὸς ἐπνίξε τὸν θεῖόν του, μόνον λίγο, πού τὸν συγχωροῦμε, διότι τὸ ἔκαμε γιὰ τὴν μητέρα του. Καὶ ἔπειτα ὁ Γεωργάκης, διότι αὐτὸς ἦτο μικρὸς καὶ δὲν ἤξευρε πὼς μποροῦσε νὰ πνιγῆ τὸ ἀδελφάκι του».

Τὸ Υ. Β. Σ., θῆλυ ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Ὁ Δημητράκης, πού ἐπνίξε τὸν θεῖόν του, διότι τὸ ἔκαμε ἐπίτηδες ἐπάνω εἰς τὸν θυμό του, καὶ ὁ Κωστάκης ἔκαμε πολὺ κακὴν πράξιν, ἀλλὰ τὰ χρήματα δὲν εἶναι ὅπως ὁ ἄνθρωπος, τὰ χρήματα ξαναγίνονται. Τοῦ Γεωργάκη ἡ πράξις δὲν εἶναι

πολύ κακή, διότι ο μικρός επνίγη κατά τύχην, και ο Γεωργάκης δέν ήθελε νά πνιγή τὸ ἀδελφάκι του».

Τὸ Υ. Κ. Γ., ἄρρεν ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Κατὰ πρῶτον λόγον τὴν ἀπάτην, διότι τὴν ἔκαγε ἐκ προμελέτης. Κατὰ δεύτερον λόγον τὸν φόνον τοῦ θείου, διότι ἔκανε φόνο σὲ ἀγανάκτησι εὐρισκόμειος. Καί τρίτον τὸ σφάλμα τοῦ Γεωργίου, διότι παρήκουσε τοὺς γονεῖς του και πήρε τὸν ἀδελφόν του μαζὺ και ἐπνίγηκε».

Τὸ Υ. Α. Ζ., θήλυ ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Ἀξίαν τιμωρίας θεωρῶ α') τὴν πράξιν τοῦ Κωστάκη, διότι δέν ἔπρεπε νά πάρη τὰς 10.000 δραχ., ἦτο πολὺ μεγάλη ἀχαριστία, β') τὴν πράξιν τοῦ Δημητράκη, διότι δέν ἔπρεπε νά σκοτώσῃ τὸν θεῖόν του, ἀλλὰ ἔπρεπε νά προσπαθήσῃ νά ἀποφύγῃ τὸ βάσανο αὐτὸ κατ' ἄλλον τρόπον και γ') τὴν πράξιν τοῦ Γεωργίου, διότι ἐπῆρε μαζὺ του τὸν ἀδελφόν του και ἐπῆρε εἰς τὸν λαϊμόν του αὐτόν».

Τὸ Υ. Π. Μ., ἄρρεν ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Μεγαλειτέραν τιμωρίαν ἔπρεπε νά λάβῃ ὁ διαπράξας τὴν πλαστογραφίαν, διότι ἔλαβε χρήματα, τὰ ὁποῖα δέν τοῦ ἀνήκον, δεύτερον ὁ φονεύσας τὸν θεῖόν του· βεβαίως εἶχεν ἐλαφρυντικά, ἀλλ' ἡ ἀφαίρεσις τῆς ζωῆς εἶναι ἀνεπανόρθωτον κακόν, τρίτον ἡ παρακοῆ τοῦ Γεωργίου, διότι ἦτο μικρός και δέν ἠδύνατο νά ὑπολογίσῃ τὰς συνεπείας τῆς παρακοῆς του και δέν ἠσθάνετο τὴν βαρύτητα τῆς πράξεώς του».

Τὸ Υ. Δ. Ρ., θήλυ ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Ὁ Δημητράκης εἶναι ἀξίος τιμωρίας μεγαλειτέρας, διότι διέπραξε φόνον και ἀφήρесе τὴν ζωὴν ἀνθρώπου, ἐν ᾧ ἠδύνατο νά ἀποφύγῃ τὴν πράξιν ταύτην· κατὰ δεύτερον λόγον εἶναι ἀξία τιμωρίας ἡ πράξις τοῦ Κωστάκη, διότι ἔκλεψε χρήματα ποὺ δέν τοῦ ἀνήκον και ἀπεδείχθη ἀνάξιος ἐμπιστοσύνης ἄνθρωπος· ὁ Γεωργάκης δικαιοδογεῖται, διότι ἡ ὁρμή του νά παίξῃ τὸν ἔκαμε νά παραδῇ τὴν ἐντολὴν τῆς μητρός του και δέν ἠδύνατο νά προΐδῃ τὸν πνιγμόν τοῦ ἀδελφοῦ του».

Τὸ Υ. Π. Α., ἄρρεν ἡλικίας 17 ἐτῶν· «Κατὰ πρῶτον λόγον θεωρῶ ἀξίαν τιμωρίας τὴν πράξιν τοῦ Κωστάκη, διότι ἐφάνη ἀνάξιος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ κυρίου του και κατεχράσθη ξένα χρήματα. Εἶχε δὲ τὴν ἡλικίαν και ἔζη εἰς τὴν κοινωνίαν και δέν ἔχει τί τὸ δικαιολογητικόν. Κατὰ δεύτερον λόγον τὴν πράξιν τοῦ Γεωργίου, ὅστις παρέδῃ τὴν συμβουλήν τῆς μητρός του. Καί κατὰ τρίτον λόγον τοῦ Δημητράκη, διότι τὰ ἐλατήρια τῆς πράξεως ταύτης ἦσαν τὰ εὐγενέστερα· δέν ἠδύ-

νατο να βλέπη εκείνην, που του ἔδωσε τὴν ζωὴν καὶ ἐκοπίασε τόσο, να δέρεται κατὰ τοιοῦτον ἀναίσχυντον τρόπον καὶ αὐτὸς να εἶναι θεατῆς».

Τὸ Υ. Δ. Φ., θῆλυ ἡλικίας 17 ἐτῶν· «Ἡ πράξις τοῦ φόνου εἶναι ἀξία μεγαλειτέρας τιμωρίας, διότι κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα να ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν ἐνὸς ἀνθρώπου. Κατόπιν ἡ πράξις τοῦ Κωστάκη, διότι ὁ Κωστάκης ἦτο μέγας ἀνθρώπος καὶ εἶχεν ὅπωςδήποτε μυαλό, ἔπρεπε να καταλάβῃ ποῖον εἶναι τὸ κακὸν καὶ ποῖον δὲν εἶναι, ἐνῶ ἡ πρώτη πράξις τοῦ Γεωργάκη ἔγινε ἀπὸ παιδί, που δὲν εἶχε ποτὲ κρίσιν καὶ τὸ μυαλό του μεγάλου, καὶ δὲν μπορεῖ να σκεφθῆ τί ἐπακόλουθα ἢ ἔχῃ μία κακὴ πράξις».

Τὸ Υ. Μ. Υ., ἄρρεν ἡλικίας 18 ἐτῶν· «Τοῦ Κωστάκη, διότι ἀφῆρσε τὰ χρήματα, ἀφοῦ ἔκαμε πλαστογραφίαν, ἔπειτα τοῦ Δημητράκη, ὅστις ἐκινήθη ἀπὸ ἐκδίκησιν πρὸς τὸν θεῖόν του, ἐπειδὴ καθίστα τὴν ζωὴν τῆς μητέρας του μαρτύριον, εἶχε καὶ κάποιο δίκαιον, ἀνθρωπίνως τοῦλάχιστον, να τὸν φονεύσῃ. Ὁ μικρὸς Γεώργιος ἔδειξε τάσιν πρὸς ζωὴν ἀνήσυχον, δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν μητέρα του καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεώς του ἦτο μέγας, ὁ πνιγμὸς τοῦ μικροῦ, ἀλλ' εἶχε καὶ πολὺ μικρὰν ἡλικίαν».

Τὸ Υ. Μ. Α., θῆλυ ἡλικίας 18 ἐτῶν· «Κατὰ πρῶτον λόγον θεωρῶ ἀξίαν τιμωρίας τὴν πράξιν τοῦ Κωστάκη, διότι ἐν τῇ μελέτῃ καὶ ἐκτελέσει ταύτης εἶχε πλήρη συναίσθησιν καὶ ἐκινήθη ὑπὸ ταπεινῶν ἐλατηρίων, δηλαδὴ να ἐκπληρώσῃ μίαν ἐπιθυμίαν κατὰ τρόπον, ὅστις ἀντέβαινε εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἠθικὴν. Κατὰ δεῦτερον λόγον τὴν πράξιν τοῦ Δημητράκη, διότι εἶχε τὴν ἡλικίαν, ὥστε να μὴ ἀφήσῃ τὸν ἑαυτόν του να παρασυρθῆ ὑπὸ τῆς παραφορᾶς ταύτης καὶ να κρίνῃ περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς πράξεως. Κατὰ τρίτον λόγον θεωρῶ ἀξίαν τιμωρίας τὴν πράξιν τοῦ Γεωργάκη, διότι εἶχε μὲν σοβαρὰ ἐπακολουθήματα ἢ παρακοή του καὶ ἐδείκνυε ἀτίθησσαν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἦτο μικρὸς καὶ δὲν ἠδύνατο να ἔχῃ συναίσθησιν τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς πράξεώς του».

Τὸ Υ. Α. Α., ἄρρεν ἡλικίας 20 ἐτῶν· «Ἡ πράξις τοῦ Κωστάκη εἶναι ἀξία μεγαλειτέρας τιμωρίας, διότι ἦτο πράξις σκόπιμος πρὸς βλάβην τοῦ ἄλλου καὶ ἀντέβαινε πρὸς τὸν θεῖον καὶ τὸν ἀνθρώπινον νόμον. Ὁ Δημητράκης διέπραξε φόνον, ἀλλὰ τὰ αἷτια ἦσαν δικαιολογημένα, διότι ἡ ἀγανάκτησίς του διὰ τὸ μαρτύριον τῆς μητέρας του ἦτο μέγαν ὑπῆρχε ἐλαφρυντικόν, διότι δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν να τὸν φονεύσῃ, ἀλλὰ ὑπερήσπισε τὴν ζωὴν τῆς μητέρας του καὶ τὴν ἰδικήν του. Ὁ Γεώργιος

ἕνεκα τῆς μικρᾶς του ἡλικίας δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του»·

Τὸ Υ. Ι. Φ., θῆλυ ἡλικίας 20 ἐτῶν· «Τὴν τρίτην θεωρῶ περισσότερο ἀξίαν τιμωρίας, διότι ὁ Κωστάκης ἦτο μέγας καὶ ἐσκέφθη, πρὶν ἀλλάξῃ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐπιταγῆς. Ἐκτὸς τούτου δὲν εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀνάγκην χρημάτων, ὅποτε θὰ ἦτο ὀλίγον δικαιολογημένος, δι' αὐτὸ τὸ ὅποιον ἔκαμε, δεύτερον τὴν πρώτην, διότι ὁ Γεώργιος ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ στοὺς γονεῖς του, διότι ἦτο μικρὸς καὶ δὲν ἠσθάνετο ὅτι εἶναι κακὸν αὐτὸ τὸ ὅποιον ἔκαμε· δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ποῦμε, διότι τὸν βλέπομεν ὅτι, ὅταν λείπουν οἱ γονεῖς του παίρνει τὸν ἀδελφόν του καὶ πηγαίνει στὴν λίμνη. Ὀλιγώτερον τιμωρητέα εἶναι ἡ πράξις τοῦ Δημητράκη. Αὐτὸς μὴ δυνάμενος νὰ βλέπῃ τὴν μητέρα του νὰ δέρνεται σηκώνεται νὰ τιμωρήσῃ τὸν θεῖον. Ὁ σκοπὸς του δὲν εἶναι νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀλλὰ ὁ θυμὸς του εἶναι τόσον μέγας, ὥστε δὲν ξεύρει τί κάμνει καὶ τὸν φονεύει».

2) Τῶν ὑποκειμένων, ἅτινα κατέταξαν τὰς πράξεις ἀπλῶς καὶ ἀστοχώτερον.

Τὸ Υ. Κ. Ε., ἄρρεν ἡλικίας 7 ἐτῶν· «Ὁ Γεωργάκης, διότι δὲν ἤκουσε τὴν μαμὰ του. Ὁ Δημητράκης, διότι ἔπνιξε τὸν θεῖόν του καὶ ὁ Κωστάκης ποὺ ἐπῆρε τὰ λεπτὰ τοῦ κυρίου του».

Τὸ Υ. Α. Φ., θῆλυ ἡλικίας 7 ἐτῶν· «Αὐτὸς ποὺ ἔπνιξε τὸν θεῖόν του, ποὺ ἦτο μεγαλειτέρός του, ἔπειτα αὐτὸς, ποὺ ἔπνιξε τὸ ἀδελφάκι του, καὶ ἔπειτα αὐτὸς ποὺ πῆρε τὰ λεπτὰ».

Τὸ Υ. Σ. Κ., ἄρρεν ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Τὸν Δημητράκη, διότι ἔπνιξε τὸν θεῖόν του, τὸν Γεωργάκη, ποὺ ἔπνιξε τὸν ἀδελφόν του, καὶ τελευταῖα αὐτὸν ποὺ πῆρε τὰ χρήματα».

Τὸ Υ. Κ. Ρ., θῆλυ ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Κατὰ πρῶτον τὸν Δημητράκη, διότι ἐφόνευσε, τὸν Γεωργάκη, διότι παρήκουσε, καὶ τελευταῖα τὴν κλοπὴν».

Τὸ Υ. Α. Τ., ἄρρεν ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Ὁ Γεωργάκης, ποὺ ἔπνιξε τὸν ἀδελφόν του, ἔπειτα ὁ Δημητράκης, διότι καὶ αὐτὸς ἐφόνευσε, καὶ τελευταῖα ὁ Κωστάκης, ποὺ ἔκλεψε».

Τὸ Υ. Μ. Π., θῆλυ ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Ἐκεῖνος, ποὺ δὲν ἤκουσε

τήν μητέρα του, διότι ἡ μητέρα εἶναι τὸ πᾶν τῆς οἰκογενείας· ἔπειτα ὁ Δημητράκης, διότι ἔκαμε κακὸ εἰς τὸν θεῖόν του καὶ τελευταῖα ὁ Κωστάκης, διότι κλεψιές γίνονται συχνά».

Τὸ Υ. Π. Α., θῆλυ ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Τὸν Γεωργάκη, ποὺ δὲν ἤκουσε τὴν μητέρα του, τὸν Κωστάκη, ποὺ πῆρε τὰ λεπτά, διὰ νὰ ταξιδεύσῃ, καὶ τὸν Δημητράκη, ποὺ ἔπνιξε τὸν θεῖόν του, διότι εἶχε θυμώσει».

Τὸ Υ. Ρ. Σ., θῆλυ ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Τὸν Κωστάκη, ποὺ πῆρε τὰ λεπτά ἀπὸ τὴν Τράπεζα, τὸν Γεωργάκη, ποὺ ἔπνιξε τὸν ἀδελφὸ του καὶ τὸν Δημητράκη ὀλιγώτερο, γιατί ὁ Δημητράκης ἀγαποῦσε τὴν μητέρα του».

Τὸ Υ. Τ. Δ., ἄρρεν ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Ὁ Γεωργάκης, διότι παρήκουσε τὴν μητέρα του, ὁ Κωστάκης, διότι ἔκλεψε, καὶ ὁ Δημητράκης δὲν εἶναι ἀξίος τιμωρίας, εἶχε δίκαιον».

Τὸ Υ. Μ. Φ., θῆλυ ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Ὁ Κωστάκης, ποὺ πῆρε τὰ λεπτά, ὁ Δημητράκης ἔπειτα, ποὺ ἔπνιξε τὸν θεῖόν του, ὁ Γεωργάκης τελευταῖα, ποὺ πῆρε τὸν μικρὸν εἰς τὴν λίμνην».

Τὸ Υ. Κ. Χ., ἄρρεν ἡλικίας 17 ἐτῶν· «Καὶ αἱ τρεῖς πράξεις ἔχουν τὰ δικαιολογητικά των· καὶ ὁ Γεωργάκης ἤθελε νὰ παίξῃ καὶ ὁ Κωστάκης νὰ ταξιδεύσῃ καὶ ὁ Δημητράκης νὰ ζήσει ἡσυχος».

Τὸ Υ. Κ. Λ., θῆλυ ἡλικίας 17 ἐτῶν· «Δύσκολα κατατάσσω τὰς πράξεις· ὁ Γεωργάκης δὲν ἤκουσε, ἔκαμε κακὸ· καὶ ὁ Κωστάκης ἐπῆρε τὰ λεπτά πάλι· καὶ ὁ Δημητράκης, νομίζω, ὀλιγώτερο κακὸ ἔκαμε».

Τὸ Υ. Ρ. Φ., ἄρρεν ἡλικίας 18 ἐτῶν· «Καὶ ὁ Δημητράκης ἔπνιξε τὸν θεῖόν του καὶ ὁ Γεωργάκης ἐπῆγε εἰς τὴν λίμνην διὰ νὰ διασκεδάσῃ καὶ ὁ Κωστάκης διὰ νὰ ταξιδεύσῃ».

Τὸ Υ. Μ. Ν., θῆλυ ἡλικίας 18 ἐτῶν· «Ὁ Γεωργάκης δὲν εἶχε τὸ μυαλὸ νὰ σκεφθῇ τίποτε, ὁ Κωστάκης ἤθελε νὰ ταξιδεύσῃ καὶ ὁ Δημητράκης μέσα στὸ θυμὸ του δὲν ἤξευρε τί ἔκαμνε».

Τὸ Υ. Ξ. Ρ., ἄρρεν ἡλικίας 20 ἐτῶν· «Ὁ Δημητράκης ἐσκότωσε διὰ κάποιον σκοπὸν, αἱ ἄλλαι πράξεις εἶναι ἀσήμαντοι».

Τὸ Υ. Τ. Μ., θῆλυ ἡλικίας 20 ἐτῶν· «Ὁ Κωστάκης καὶ ὁ Δημητράκης, ποὺ ἦσαν μεγάλοι, ὁ Γεωργάκης ὄχι».

ΓΕΝΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Είναι δὲ τὰ ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων στοιχείων τοῦ κριτηρίου τούτου συναγόμενα γενικὰ πορίσματα τὰ ἑξῆς·

1. Ἡ ἠθικὴ κρίσις καὶ ἐν τῇ μετὰ δικαιολογίας κατατάξει τῶν πράξεων παρατηρεῖται ἐπὶ πασῶν τῶν ἐξετασθεισῶν ἡλικιῶν, ἴτοι ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους· βαίνει δὲ ἡ ἱκανότης τῆς δικαιολογίας καὶ ἐνταῦθα ἀξιο-νομένη σὺν τῇ ἡλικίᾳ, πολὺ δ' ἐνισχύεται καὶ ἀποβαίνει μᾶλλον αὐτο-τελῆς καὶ αὐθόρμητος ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους· ἡ δὲ ἀκμὴ αὐτῆς συμπίπτει ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους (Πίναξ 1, γραφ. παρᾶστ. 1).

Ἡλικίαι	7	9	11	13	15	17	18	20 ἔτων
	%	%	%	%	%	%	%	%
ἄρρενα	22	28	36	60	78	80	86	91
θῆλεα	20	26	32	58	76	78	82	89

2. Τὰ ἄρρενα ὑπερέχουσι κατὰ τι καὶ ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ ἐπὶ πασῶν τῶν ἡλικιῶν (Πίναξ 1, γραφ. παρᾶστ. 1).

Κατώτεραι ἡλικίαι 7—13 ἔτων	%	Ἀνώτεραι ἡλικίαι 15—20 ἔτων	%
ἄρρενα	36,5	ἄρρενα	83,8
θῆλεα	34,0	θῆλεα	81,3
Μ. °Ο.	35,2	Μ. °Ο.	82,5

3. Ὀλίγα ὑποκείμενα ἐνεφάνισαν κατωτέραν καὶ ἀόριστον ἠθικὴν κρίσιν καὶ ἐν τῇ δικαιολογίᾳ τῆς κατατάξεως τῶν πράξεων (Πίναξ 2, γραφ. παρᾶστ. 2).

Κατωτέρα ήθικη κρίσις

Ἄοριστος ήθικη κρίσις

Κατώτεροι ηλικία 7—13 ἐτῶν

Κατώτεροι ηλικία 7—13 ἐτῶν

	%
ἄρρενα	26,0
θήλεα	26,5
Μ. ὄ.Ο.	<u>26,3</u>

	%
ἄρρενα	37,5
θήλεα	39,5
Μ. ὄ.Ο.	<u>38,0</u>

Ἄνωτεροι ηλικία 15—20 ἐτῶν

Ἄνωτεροι ηλικία 15—20 ἐτῶν

	%
ἄρρενα	9
θήλεα	8
Μ. ὄ.Ο.	<u>8,5</u>

	%
ἄρρενα	7,3
θήλεα	10,8
Μ. ὄ.Ο.	<u>9,0</u>

Ζ. ΓΕΝΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΔΙΑ ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ
ΕΞΕΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

Τοιαῦτα τὰ πορίσματα τῆς δι' ἑκάστου τῶν ἐπὶ μέρους κριτηρίων ἀνιχνεύσεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ὡς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πορείαν αὐτῆς.

Τὰ δὲ γενικὰ πορίσματα τὰ προκύπτοντα ἐκ τῆς διὰ τῶν πέντε τούτων κριτηρίων ὁμοῦ λαμβανομένων ἐξετάσεως εἶναι κατὰ μέσον ὄρον τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ ἐμφάνισις ἠθικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ συνειδήσει καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ διακρίνειν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν καὶ κρίνειν τὰς ἠθικὰς ἐνεργείας παρατηρεῖται ἐπὶ τοῦ κανονικῶς ἔχοντος ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ ἦττον ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους¹, ἀναπτύσσεται δὲ κατὰ μικρὸν ἡ ἠθικὴ συνείδησις καὶ ἐμφανίζει μεγάλην ἰσχὺν ἀπὸ τοῦ 12ου καὶ τοῦ 13ου ἔτους, ὅτε αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ ἐκφαίνονται σαφέστερον καὶ ἡ κρίσις ἡ ἠθικὴ γίνεται ἐντονωτέρα, διαγινώσκονται δὲ τὰ ἐλατήρια καὶ τὰ ἀπο-

¹ Σημειωτέον ὅτι καὶ ἄλλων πειράματα εἰς τὰ αὐτὰ κατέληξαν πορίσματα, μάλιστα τῆς Μάρθας Μοερς, ἥτις καὶ ἐπὶ παιδίων ἡλικίας 6 ἐτῶν εὑρε σαφῆ μᾶλλον ἢ ἦττον ἠθικὴν συνείδησιν (Zur Prüfung des sittlichen Verständnisses Jugendlicher. Das Kindliche Urteil über Motiv und Effekt einer Handlung, ἐν Zeitschr. f. Ang. Psych. 37, 1930). Ἡμεῖς τὰς ἡλικίας τὰς κάτω τῶν 7 ἐτῶν δὲν ὑπεβάλομεν εἰς ἐξέτασιν συστηματικὴν ἐν τῇ ἀνιχνεύσει ταύτῃ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, διότι μακρὰ προκαταρκτικὰ πειράματα ἔδειξαν ὅτι πάντα τὰ ἠθικὰ στοιχεῖα τὰ παρὰ ταῖς ἡλικίαις ταύταις ὑπάρχοντα εἶναι, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἡ Μοερς παρατήρησεν, ἀπλαῖ ἀπηγήσεις τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, μάλιστα τοῦ οἴκου, οὐδεμίαν δ' ἐμφαίνουσιν αὐτοτέλειαν κρίσεως ἠθικῆς.

τελέσματα τῶν ἠθικῶν ἐνεργειῶν καὶ μεγαλειτέρα ἀνακύπτει αὐθρομυσία καὶ αὐτοτέλεια ἐν τῇ κρίσει, ἢ δὲ τελεία ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, συνημμένη μετὰ σαφοῦς γνώσεως καὶ σταθμίσεως τῶν ἐλατηρίων καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων τῶν πράξεων συντελεῖται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους.

2. Τὰ φύλα ἐμφανίζουν μικρὰν τινα διαφορὰν. Τὰ θήλεα ὑπερέχουσι κατὰ τι τῶν ἄρρένων ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν¹, τὰ δὲ ἄρρενα ὑπερτεροῦσιν ὡς πρὸς τὴν μετ' αὐθρομυσίας καὶ αὐτοτελείας ἐκφερομένην ἠθικὴν κρίσιν.

3. Ἐν τῇ ἠθικῇ κρίσει διαφέρουσι καὶ αἱ ἡλικίαι. Ἐπὶ τῶν κατωτέρων ἡλικιῶν ἡ ἠθικὴ κρίσις εἶναι μικροτέρα, ἐξαρτᾶται δὲ μᾶλλον ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος τοῦ κοινωνικοῦ, καὶ δὴ τῆς διδασκαλίας, ἐπὶ δὲ τῶν ἀνωτέρων ἡλικιῶν καθίσταται ἰσχυροτέρα καὶ μᾶλλον αὐτοτελής καὶ αὐθόρμητος.

Γίνονται ταῦτα δῆλα ἐκ τοῦ παρατιθεμένου γενικοῦ πίνακος, ὅστις κατηρτίσθη ἐκ τῶν μέσων ὄρων τῶν πινάκων τῶν ἐπὶ μέρους κριτηρίων, δηλοῖ δὲ τὸ μὲν τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς συνειδήσεως, τὸ δὲ τὴν μετ' αὐθρομυσίας καὶ αὐτοτελείας ἐκφερομένην ἠθικὴν κρίσιν. Δεικνύει δὲ ὁ πίναξ οὗτος τὴν πορείαν καθόλου τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ κρίσεως παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν κανονικῶν καὶ παιδείας τυχόντων, δύναται δὲ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐνιαῖος γνώμων ἐξετάσεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἐὰν λαμβάνηται ὡς βᾶσις ἢ αὐθρομυσία καὶ αὐτοτέλεια τῆς κρίσεως συναγομένη ἐκ τῶν αὐτῶν ἢ παραπλησίων κριτηρίων πρὸς τὰ ἡμέτερα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναγομένη εἰς ποσοστόν.

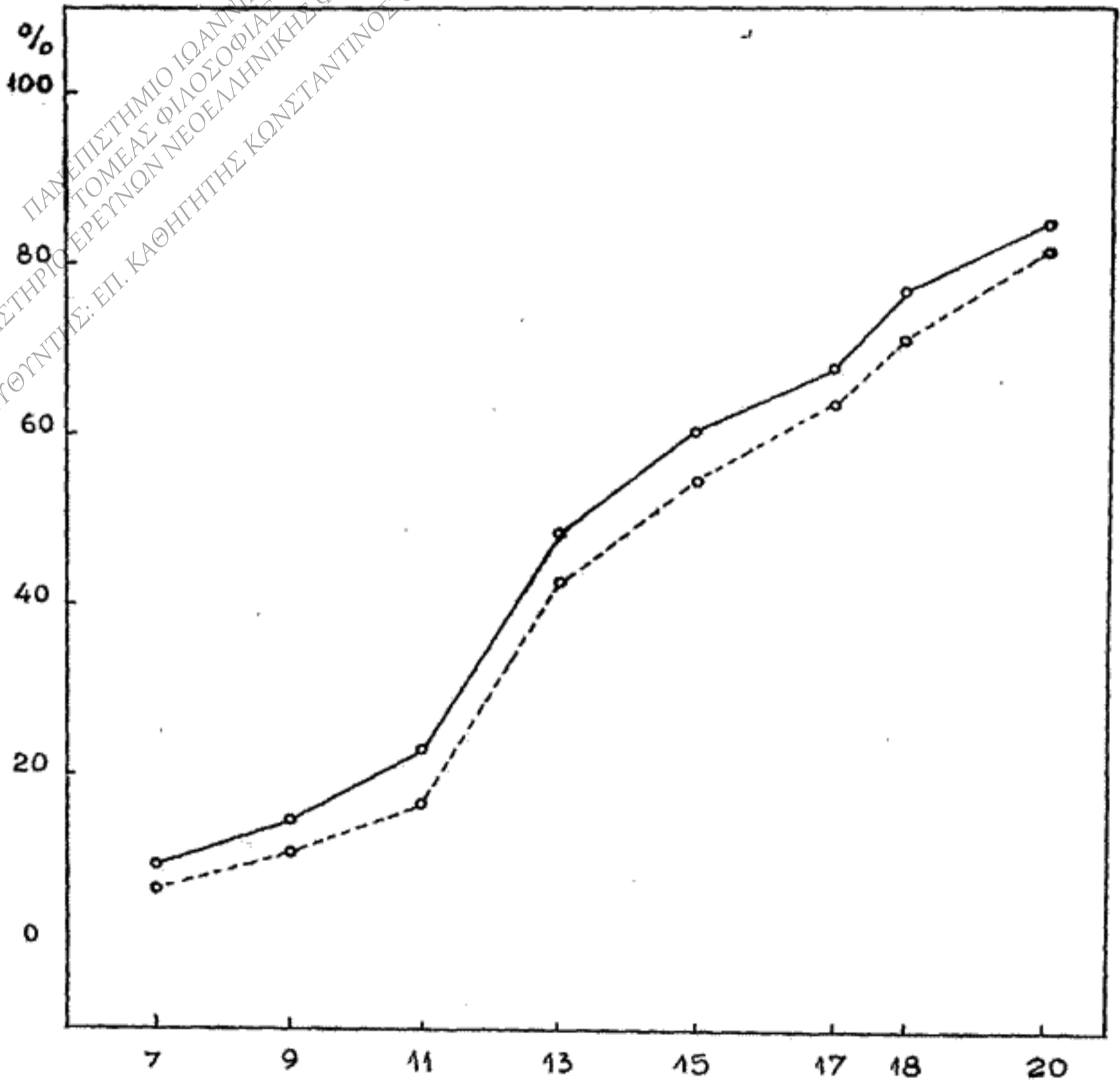
¹ Συμφωνοῦσι καὶ ὁ R u l a n d καὶ ὁ P a l l u c h, οἵτινες γενικώτερον ἐξήτασαν τὰ κατὰ τὴν ἠθικὴν συνείδησιν. Ὡσαύτως ὁ Γ. Σ α κ ε λ λ α ρ ί ο υ. (Αἱ μελέται αὐτῶν ἀναγράφονται ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ).

ΠΙΝΑΞ

έμφαίνων τὴν πορείαν καθόλου τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως.

Ἡλικία	Περιεχόμενον			Ἠθικὴ κρίσις		
	Ἀρρενα	Θήλαι	Μ. °Ο.	Ἀρρενα	Θήλαι	Μ. °Ο.
	%	%	%	%	%	%
7 ἐτῶν	61,3	64,0	62,7	9,7	6,7	8,2
9 >	65,0	70,0	67,5	14,5	10,8	12,6
11 >	69,0	74,0	71,5	22,9	16,7	19,8
13 >	76,5	81,0	78,8	48,3	42,3	45,3
15 >	82,5	84,0	83,3	60,2	54,2	57,2
17 >	86,8	89,0	87,9	67,6	63,5	65,5
18 >	91,5	93,5	92,5	76,7	71,2	74,0
20 >	93,8	95,8	94,8	84,7	81,4	83,0
Γ. Μ. °Ο.	78,3	81,4	79,9	48,1	43,4	45,7
Μ. °Ο. τῶν ἡλικιῶν 7—13 ἐτῶν	68,0	72,3	70,1	23,9	19,1	21,5
15—20 >	88,6	90,6	89,6	72,3	67,6	69,9
Γ. Μ. °Ο.	78,3	81,4	79,9	48,1	43,4	45,7

Ἐμφανέστερα γίνονται τὰ πορίσματα ταῦτα ἐκ τῶν γραφικῶν παραστάσεων, αἵτινες δεικνύουσι τὴν πορείαν καθόλου τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ κρίσεως, κατηρτίσθησαν δ' ἐκ τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης στήλης τοῦ εἰρημένου πίνακος.

Εἰκὼν ἐμφαίνουσα τὴν καθόλου πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως.

— ἄρρενα - - - θῆλεα

Περὶ τῶν ἄλλων πορισμάτων, εἰς ἃ κατέληξαν αἱ μακροαὶ ἡμῶν ἔρευναι, θὰ διαλάβωμεν ἐν ἄλλαις πραγματείαις, ὅπου ἔτι μᾶλλον θὰ διασαφηθῇ τὸ ὅλον ζήτημα τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως κατὰ τὰς παντοίας αὐτοῦ ἀπόψεις. Τοῦτο μόνον ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ κρίσεως βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νοητικῆς ἰκανότητος, ὡς καὶ ἄλλοι ἐρευνηταὶ ἔδειξαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Jacobsohn καὶ ὁ Palluch¹, καὶ ἡμεῖς ἠκριβώσαμεν ἐν ταῖς γενομέναις ἐρευναις καὶ θὰ δείξωμεν ἄλλαχού.

Καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν αἰτίων, ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, δὲν θὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα. Εἶναι γενικώτερον τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ θὰ ἐξετασθῇ ἐν ἄλλῃ ἡμῶν μελέτῃ, ἀφ' οὗ πρότερον δημοσιευθῶσι καὶ τᾶλλα πορίσματα τῶν ἡμετέρων ἐρευνῶν.

Ἄλλὰ καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡ ἡμετέρα γνώμη ὑπεδηλώθη ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς προκειμένης πραγματείας.

Οὔτε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐλέγομεν ἐκεῖ, ὑφίσταται ἀποτετελεσμένη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἠθικὴ συνείδησις, οὔτε δημιουργεῖται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐμπειρίας μόνης. Ἡ ἠθικὴ συνείδησις τῶν διττῶν τούτων παραγόντων γίνεται μᾶλλον προϊόν, τῆς φύσεως καὶ τοῦ περιβάλλοντος.

Καὶ λέγομεν φύσιν πάντα τὰ στοιχεῖα, ὅσα ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀρχῆθεν, τὴν προδιάθεσιν, ἣτις ἔγκειται ἐν τῇ ἰδιοσυστασίᾳ καὶ ἰδιοσυγκρασίᾳ τοῦ ὄργανισμοῦ, μεταδίδεται δὲ εἰς τὰ ἔκγονα διὰ τῆς κληρονομικότητος. Εἶναι δὲ ἡ προδιάθεσις αὕτη τὸ μὲν σωματικὴ, τὸ δὲ ψυχικὴ, καὶ δὴ ἄλλη παρ' ἄλλοις, ἰσχυρὰ ἢ ἀσθενὴς μᾶλλον ἢ ἥττον.

Περιβάλλον δὲ λέγομεν τὸ μὲν τὸ φυσικόν, τὴν περιβάλλουσαν ἡμᾶς φύσιν, ἣτις παντοιοτρόπως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, τὸ δὲ τὸ κοινωνικόν.

Ἡ παρατήρησις καὶ τὸ πείραμα, ἀσφαλεῖς γνώμονες τῆς ἀληθείας, ἐλέγχουσι πολλαχῶς πόσῃ ὑφίσταται σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀλλοίωσιν ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ φυσικοῦ. Ἄλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι εἰς πάντας γνώριμον, ὅτι ὁ οἶκος καὶ τὸ σχολεῖον, ἡ κοινωνία καθόλου μεγίστην ἀσκοῦσιν ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ροπήν.

¹ Βλ. βιβλιογραφίαν.

Καὶ εἴαν μὲν εἶναι ἀμφοτέρω οἱ εἰρημένοι παράγοντες ἀγαθοί, ἀρτία γίνεται καὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ἢ ἀνάπτυξις, εἴαν δὲ οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι ἀτελεῖς, ἀτελής ἀποβαίνει μᾶλλον ἢ ἦττον καὶ ἡ συνείδησις ἢ ἠθική.

Ἐπεὶ τῆς γνώμης ταύτης συνηγοροῦσι καὶ τὰ πρῶτα πορίσματα, εἰς ἃ κατέληξαν αἱ ἔρευναι ἡμῶν. Ἐδειξαν δῆλα δὴ αἱ ἔρευναι αὗται ὅτι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἠθικὴ συνείδησις ἀναπτύσσεται ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου.

Καὶ ὅτι μὲν οὐχὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ ἀποβῶσιν ἐξ ἴσου ἠθικοί, δὲν ἦτο ἀνάγκη ἀποδείξεως. Περιφανὲς δὲ εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἠθικὴ κρίσις δὲν ὑφίσταται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, ἀναπτύσσεται δὲ κατὰ μικρόν. Ἐρμηνεύονται ὅμως ἐκ τῶν ἔρευνῶν ἡμῶν σαφέστερον καὶ τὰ φαινόμενα τῆς διαφόρου ἀναπτύξεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως ἐπὶ τῶν διαφόρων φύλων. Ἡ ἀναφαινομένη εἰς τὰ θήλα ὑπεροχὴ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ ἡ πρωιμώτερα παρ' αὐτοῖς ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς διαθέσεως ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς τὴν ἠπιωτέραν φύσιν αὐτῶν, καὶ δὴ τὴν τοῦ συναισθηματος, ὅπερ μετὰ τῶν ὁρμῶν πολλαχῶς συντελεῖ εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἠθικῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐνεργείας, τὸ δὲ εἰς τὴν μείζονα ἐπὶ τὰ θήλα ἐπίδρασιν τοῦ οἴκου καὶ δὴ τῆς μητρὸς, μεθ' ἧς ταῦτα μᾶλλον συνδιατρίβουσι. Καὶ ἡ ὑπερτέρα δὲ ἀυθιορμησία ἐν τῇ ἠθικῇ κρίσει, ἣτις παρατηρεῖται εἰς τὰ ἄρρενα, ἐξηγεῖται προδήλως ἐκ τῆς ἰδιαζούσης φύσεως αὐτῶν.

Οὐδὲ τὴν ἄλλην ἀξίαν τῶν ἡμετέρων πορισμάτων εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξάρωμεν διὰ μακρῶν. Εἶναι δὲ ἡ ἀξία αὕτη, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, διττή, θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ. Καὶ θεωρητικῶς μὲν ἀξία λόγου εἶναι ἡ ἔρευνα ἡμῶν αὕτη διὰ τὴν συμβολήν, ἣν συντελεῖ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς γνώσεως τῆς μοίρας ταύτης τοῦ ἐπιστητοῦ. Διαφέρουσα δὲ εἶναι καὶ ἡ πρακτικὴ ὠφέλεια, ἣτις προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως ἡμῶν. Διότι πρῶτον μὲν κατήρτισεν αὕτη κλίμακα, δι' ἧς δύναται μέχρι τινὸς νὰ ἐξετάζηται καὶ καθορίζηται ἡ ἠθικὴ συνείδησις τῶν ἡλικιῶν 7—20 ἐτῶν, ἔπειτα δὲ ἠκρίβωσε τὰ ὅρια τῆς ἠθικῆς εὐθύνης καὶ τῆς ποινῆς ἐπὶ τοῦ κανονικοῦ ἀνθρώπου. Ἐδειξε δῆλα δὴ ἡ ἡμετέρα ἔρευνα τὸ μὲν ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 12ου καὶ τοῦ 13ου ἔτους παρ' ἡμῖν ὁ κανονι-

κὸς ἄνθρωπος ἔχει τοιαύτην ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς κρίσεως, ὥστε δύναται ἡ ἡλικία αὕτη νὰ λογίζεται ὡς χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῆς εὐθύνης, τὸ δὲ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ κρίσεως συντελεῖται παρ' αὐτῷ κατὰ τὸ 18ὸν καὶ 20ὸν ἔτος, αὕτη δὲ ἡ περίοδος τῆς ἡλικίας δέον νὰ λαμβάνηται ὡς ὄριον τῆς πλήρους εὐθύνης αὐτοῦ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΡΙΣΙΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βορέα Θεοφίλου, Ἀκαδημεικά, 2, Ψυχολογία, 1933.
Τοῦ αὐτοῦ, Ἀκαδημεικά, 3, Εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν, 1935.
Τοῦ αὐτοῦ, Ἀνάλεκτα, 1, 1937 σελ. 80 κ. ἔξ. «Ἡ ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον ὡς παράγοντες τῆς διανοίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος».
- Bovet P., Sur le jugement moral. L'Intermédiaire des Educateurs, 2, 1914.
- Clausen, Die Prüfung der moralischen Veranlagung von Schulkindern. Experimentelle Untersuchungen. Kieler Arbeiten zur Begabungsforschung, 5.
- Dupréel Eug., Traité de morale, 2, 1932.
- Fischer A., Moralpsychologische Untersuchungsmethoden, ἐν Zeitschrift f. päd. Psychologie, 29, 1928.
- Fite W., An Adventure in Moral Philosophy, 1925.
- Frankenheim H., Die Entwicklung des sittl. Bewusstseins beim Kinde, 1933.
- Fröbes J., Lehrbuch der experimentellen Psychologie, 2, ἔκδ. 3η, 1929.
- Hartmann N., Ethik, ἔκδ. 2α, 1935.
- Hermann, Zur Frage der Prüfung des Besitzstandes an moralischen Begriffen und Gefühlen, ἐν Zeitschr. f. d. ges. Neurologie und Psychiatrie, 3, 1910.
- Hermesmeier F., Experimentell-psychologische Untersuchungen zur Charakterforschung, ἐν Zeitschrift f. Ang. Psych., Beiheft. 55, 1931.
- Höfdding H., Ethik, Γερμαν. μετάφρ., ἔκδ. 3η, 1922.
- Jacobsohn-Lask., Gibt es eine brauchbare Methode, um Aufschluss über das sittliche Fühlen eines Jugendlichen zu bekommen? ἐν Zeitschr. f. d. ges. Neurologie und Psychiatrie, 46, 1919.
- Τοῦ αὐτοῦ, Über die Fernaldsche Methode zur Prüfung des sittlichen Fühlens und über ihre weitere Ausgestaltung, ἐν Zeitschr. f. Ang. Psych., 24, 1920.

- Johnston A., An Experimental Investigation of the Psychology of Moral Judgment, Brit. J. of. Psych., 15, 1925.
- Kutzner O., Zur Fernaldmethode der Prüfung des sittlichen Fühlens, ἐν Zeitschr. f. päd. Psych., 27, 1926.
- Leemann Lydia, Über die sittliche Entwicklung des Schulkindes, ἐν Pädag. Mag., 1923.
- Lévy—Brühl, La morale et la science des moeurs, ἔκδ. 9η, 1927.
- Levy—Suhl M., Die Jugendlichen Angeklagten und ihre sittliche Reife. Die Grenzboten, Zeitschr. f. Politik, 70, 1911.
- Τοῦ αὐτοῦ, Die Prüfung der sittlichen Reife jugendlicher Angeklagter und die Reformvorschläge zum § 56 des deutschen Strafgesetzbuches, 1912.
- Mackenzie J., Manual of Ethics, ἔκδ. 6η. 1935.
- Meumann E., Die Untersuchung der sittlichen Entwicklung des Kindes und ihre pädagogische Bedeutung, ἐν Zeitschr. f. päd. Psychol., 13, 1912.
- Moers Martha, Zur Prüfung des sittlichen Verständnisses Jugendlicher, ἐν Zeitschrift f. Ang. Psych., 34, 1930.
- Τῆς αὐτῆς, Zur Prüfung des sittlichen Verständnisses Jugendlicher. Das Kindliche Urteil über Motiv und Effekt einer Handlung, ἐν Zeitschrift f. Ang. Psych., 37, 1930.
- Palluch J., Die sittliche Einsicht männlicher Schulentlassener Fürsorgezöglinge in ihren Beziehungen zum sittlichen Verhalten sowie zur allgemeinen intellektuellen Entwicklung, ἐν Zeitschrift f. Ang. Psych., 30, 1928.
- Paulsen Fr., System der Ethik, τ. 2, ἔκδ. 12η, 1921.
- Pototzky C., Die Prüfung auf ethisches Empfinden bei Kindern, ἐν Zeitschrift f. Ang. Psych., 27, 1926.
- Quadfasel Fr., Die Methode Fernald—Jacobsohns, eine Methode zur Prüfung der moralischen Kritikfähigkeit und nicht des sittlichen Fühlens, ἐν Archiv. f. Psych., 74, 1925.
- Reichenbach H., Moralpsychologische Erhebungen an Schulkindern, ἐν Zeitschr. f. päd. Psych., 22, 1921.
- Riebesell P., Untersuchungen über das Moralitätsalter, ἐν Zeitschrift f. päd. Psych., 18, 1917.
- Τοῦ αὐτοῦ, Über die Beziehungen zwischen Intelligenz und Moralität bei jugendlichen Verwahrlosten, ἐν Zeitschr. f. päd. Psych., 20, 1919.

- Rosner R., Moralprüfungen bei Jugendlichen, *év Allg. Zeitschr. f. Psychiatrie*, 86, 1927.
- Roth H., Das sittliche Urteil der Jugendlichen, 1915.
- Ruland M., Die Entwicklung des sittlichen Bewusstseins in den Jugendjahren, *év Pädag. Monogr.*, 21, 1923.
- Σακελλαρίου Γ., Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἠθικῆς κρίσεως τοῦ Ἑλληνοσ ἐφήβου, *év Πρακτικοῖς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 12, 1937, σ. 367 κ.ἐξ.
- Sander H., Die experimentelle Gesinnungsprüfung, ihre Aufgaben und ihre Methodik, *év Zeitschrift f. Ang. Psych.*, 17, 1920.
- Schäfer M., Elemente zur moralpsychologischen Beurteilung Jugendlicher, *év Zeitschr. f. päd. Psych.*, 14, 1913.
- Spencer H., *Problèmes de morale et de sociologie*, 1906.
- Spranger Ed., *Psychologie des Jugendalters*, ἐκδ. 16η, 1932.
- Störring G., Die Hebel der sittlichen Entwicklung der Jugend, 1919.
- Thilly Fr., *Introduction to Ethics*, 1900. Ἑλλην. μετάφρ. Γ. Γρατσιαίου, 1922.
- Urban W. M., *Fundamentals of Ethics*, 1930.
- Vidari G., *Elementi di Etica*, ἐκδ. 5η, 1922.
- Weigl F., *Untersuchungen über Gesinnungspsychologie und Moralpädagogik im Schulalter*, *év Zeitschr. f. päd. Psych.*, 1926.
- Westermarck A., *The origin and development of the moral ideas*, 2. Γερμαν. μετάφρ., Katscher 1, ἐκδ. 2α, 1913, 2, 1909.
- Wundt W., *Ethik*, τ. 3, ἐκδ. 5η, 1923—1924.
- Ziehen Th., *Die Prinzipien und Methoden der Begabungs- insbesondere der Intelligenzprüfung bei Gesunden und Kranken. Mit einem Anhang über Prüfungen der ethischen Gefühle*, ἐκδ. 5η, 1923.